

інституційна спроможність антикорупційної інфраструктури є неефективною та неспроможною впроваджувати актуальні реформи.

Список використаних джерел:

1. Узагальнення зовнішніх корупційних ризиків, які полягають у недосконалості нормативно-правових актів. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 2020. 20 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/10/Risks.pdf>.
2. Національна антикорупційна стратегія на 2011-2015 роки: Указ Президента України від 21.10.2011 р. № 1001. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001/2011#Text>.
3. Державна антикорупційна політика і запобігання корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування: монографія / автор. кол.: В. В. Василевич, Т. Е. Василевська, В. Ф. Нестерович, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, В. Л. Федоренко (кер.) та ін. ; за ред. проф. Ю. В. Ковбасюка і проф. В. Л. Федоренко. К. : Ліра-К, НАДУ, 2016. 524 с.
4. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2020 році. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 2021. 486 с.
5. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2020 – 2024 роки: Проект за результатами публічного обговорення. *Національне агентство з питань запобігання корупції*. 41 с. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/Antykoruptsiyna-strategiya-na-2020-2024-roky-za-rezultatamy-publichnyh-obgovoren-16.09.2020.pdf>.
6. Деякі питання Громадської ради при Національному агентстві з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.11.2019 р. № 952. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2019-%D0%BF#Text>.
7. Методичні рекомендації щодо підготовки антикорупційних програм органів влади: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 19.01.2017 р. № 31. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0031884-17#Text>.
8. Індекс сприйняття корупції-2020. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020>.
9. Величко О. Антикорупційний десант для органів влади та місцевого самоврядування. *Незалежна аналітична платформа Вокс Україна*. URL: <https://voxukraine.org/antikoruptsiynyj-desant-dlya-organiv-vlady-ta-mistsevogo-samovryaduvannya>.
10. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.

УДК 323.2

Марина Назаренко

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат наук з державного управління, старший викладач
e-mail: margyna.nazarenko@vspu.edu.ua

Артур Левицький

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
кандидат наук з державного управління, старший викладач
e-mail: artur.levytskyi@vspu.edu.ua

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДОВІРИ В
УМОВАХ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ**

Проблема політичної довіри в Україні залишається вкрай актуальною вже досить тривалий час. Довіра суспільства до діяльності влади є неодмінною умовою, що сприяє забезпеченню стабільності соціально-політичних зв'язків. Саме політична довіра визначає

політичну атмосферу в країні, визначає суспільні настрої та підтримку/не підтримку влади та її дій населенням, впливає на ефективність та результативність здійснення державної політики загалом. Народ України здійснює свою владу безпосередньо та через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Делегуючи органам публічної влади свої повноваження, суспільство прагне, щоб державна політика здійснювалася максимально прозоро, відкрито, доступно, чесно, системно, враховуючи інтереси усього населення.

У статті надається визначення поняття «політична довіра». Наведено соціологічне дослідження, яке демонструє досить низький рівень політичної довіри до дій влади та політичних інститутів з боку суспільства.

Визначено основні причини, що заважають розвитку політичної довіри в нашій країні, і як наслідок гальмують проведення відповідних політичних заходів на шляху до демократизації суспільства.

Проаналізовано основні принципи формування політичної довіри, а саме: політична консолідація, політична передбачуваність, політична стабільність, політична участь та політична партисипативність.

З'ясовано, що формування, розвиток та підтримка політичної довіри є надзвичайно актуальною темою в політологічних дослідженнях в країнах Європейського Союзу (далі - ЄС). Так, наприклад в Нідерландах, для стимулювання розвитку політичної довіри роблять акцент на загальній та політичній освіченості громадян.

Надано рекомендації щодо основних заходів, які сприятимуть вдосконаленню політичної довіри в умовах демократизації.

Ключові слова: політична довіра, демократизація, влада, політичні інститути.

Marina Nazarenko, Artur Levitsky

CURRENT STATE AND WAYS OF IMPROVING POLITICAL TRUST IN THE CONDITIONS OF DEMOCRATIZATION

The problem of political trust in Ukraine has been extremely relevant for a long time. Public confidence in the activities of the government is an integral condition that contributes to the stability of socio-political ties. It is political trust that determines the political atmosphere in the country determines the public mood and support / non-support of the government and its actions by the population, affects the effectiveness and efficiency of public policy in general. The people of Ukraine exercise their power directly and through state authorities and local self-government bodies.

By delegating its powers to public authorities, society seeks to ensure that public policy is conducted as transparently, openly, accessible, honestly, systematically as possible, taking into account the interests of the entire population.

The article provides a definition of «political trust». A sociological study is present, which demonstrates a rather low level of political trust in the actions of the government and political institutions on the part of society.

The basic principles of building political trust are analyze, namely: political consolidation, political predictability, political stability, political participation and political participation.

It was found that the formation, development and maintenance of political trust is an extremely relevant topic in political science research in the European Union (hereinafter - the EU). For example, in the Netherlands, in order to stimulate the development of political trust, emphasis is place on the general and political education of citizens.

Recommendations are provide on the main measures that will help improve political confidence in a democratization environment.

Key words: political trust, democratization, state power, political institutions.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні, за даними як вітчизняних, так і зарубіжних соціологів, один з найнижчих рівнів довіри до дій влади в усьому світі, та найнижчий – у Європі. В умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів, проведення соціально-

економічних і політичних реформ недовіра до здійснення державної політики є негативним явищем, яке гальмує розвиток нашої країни в усіх сферах суспільного життя.

Довіра – це узагальнений показник норм, поглядів, цінностей і традицій, які лежать в основі соціального співробітництва, і є одним із ключових понять теорій демократії. У суспільному житті довіра сприяє об'єднанню громадськості та створенню спільнот, що прискорює співробітництво й міжособистісний обмін [4, с. 3].

Звичайно, найважливішими чинниками постійного збільшення рівня недовіри серед населення до дій влади – це невиконані обіцянки, низький рівень життя населення, незахищеність у всіх сферах життєдіяльності, прийняття антинаціональних законів, проведення «невдалих» реформ, розгортання воєнного конфлікту на сході України тощо. Через брак конструктивного діалогу «влада-суспільство», низькою політичною культурою, політичною освіченістю населення та моральною виснаженістю людей, усі політичні процеси, які відбуваються в нашій країні, сприймаються українцями неоднозначно (а в більшості випадків – негативно).

Враховуючи це, виникає нагальна потреба у розробці дієвих механізмів щодо вдосконалення політичної довіри, що сприятиме якісним змінам у соціально-політичних стосунках, проведенню ефективних реформ, впровадженню інновацій у всі сфери суспільного життя тощо.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Важливі аспекти щодо рівня довіри населення до дій влади досліджуються багатьма вітчизняними науковцями. Зокрема, можна виділити праці Федоріва Т., Карнаух А., Зайченко Л., Кучабського О., Пахомової Т., Погорелого С., Ханік Ю. тощо. Однак питання, що стосуються вдосконаленню політичної довіри в умовах демократизації, ще не систематизовані достатньою мірою та розроблені не в повному обсязі.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан політичної довіри в Україні та надати практичні рекомендації щодо основних шляхів вдосконалення її в умовах демократизації.

Виклад основного матеріалу. Згідно з офіційними дослідженнями, проведеними соціологічною службою Центру Разумкова у 2021 році, лише 18% респондентів вважають, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі, 66% дотримуються думки, що події розвиваються в неправильному напрямі. Згідно досліджень громадяни не надто вірять у швидкі позитивні зміни в економічній сфері, політиці та політичних інститутах. А 30% опитаних навіть очікують погіршення ситуації. Лише 19% респондентів вважають, що Україна здатна подолати існуючі проблеми та труднощі протягом найближчих кількох років [3].

Звичайно, така ситуація є неприйнятною для країни, яка обрала свій курс на європейську інтеграцію і намагається позиціонувати себе як демократична, правова та соціальна держава.

Коли ми говоримо про довіру, ми маємо на увазі взаємодію, яка викликає позитивні емоції (безпека, спокій, впевненість, задоволення тощо).

Криза довіри – це складова частина загальної політичної кризи, показник соціальної напруженості, політичної нестабільності [2, с. 94].

Федорів Т. зазначає, що довіра до державних і політичних інститутів (як і будь-яких інших соціальних інститутів) «включає передусім очікування громадян щодо рішень та дій цих інститутів у майбутньому, а не тільки у минулому» [5].

Аналізуючи праці науковців, що вивчають питання взаємодії суспільства та державної влади [1], [2], [4], [5], [6], [8], ми дійшли висновку, що політична довіра - це стан, при якому як емоційно, так і раціонально громадяни підтримують політичні цінності та ідеали, політичні позиції лідерів, діяльність політичних інститутів і впевнені в позитивних наслідках прийнятих політичних рішень.

Політична довіра орієнтована на те, що дії політичних суб'єктів будуть відповідати очікуванням окремо взятого індивіда, групи осіб чи суспільства загалом.

Ми погоджуємося з думкою Карнаух А. та Зайченко Л., що політична довіра є продуктом і результатом розвитку політичної культури та основою та підсумком політичного порядку [1, с. 63].

В умовах демократизації, коли всі політичні рішення направлені на провадження демократичних принципів функціонування суспільства, відбувається процес перебудови держави на демократичних основах, змінюються політичні ідеали та цінності – надзвичайно важливим постає підтримка цього складного, інколи суперечливого процесу громадянами.

Політична довіра залишається поширеною темою в політологічних дослідженнях і в країнах ЄС. Так, наприклад, в Нідерландах політична довіра вважається важливим показником легітимності влади. Як в цій країні, так і в інших країнах Західної Європи, політичну довіру розглядають як важливий компонент громадянської культури, необхідний для стабільності функціонування демократичних систем. Саме це сприяло проведенню великої кількості наукових та соціологічних досліджень щодо причин і наслідків політичної довіри. Зокрема йдеться про те, що в умовах глобалізації, приймаються рішення щодо багатьох суспільно-політичних змін, а це в свою чергу, призводить до зростання незадоволеності суспільства такими процесами і як наслідок довіра до політичних інституцій (оскільки ці інституції, очевидно, не роблять того, чого від них очікують громадяни) знижується. Тому, важливим аспектом постає політична освіченість та грамотність громадян, які розуміють головний зміст таких змін [9].

Враховуючи реалії сьогодення, на нашу думку, основними причинами, що заважають розвитку політичної довіри в Україні, і як наслідок гальмують проведення відповідних політичних заходів на шляху до демократизації суспільства є:

- невідповідність слів діям політичних лідерів;
- відсутність конструктивного діалогу між владою та населенням, і як наслідок – низький рівень політичної культури, політичної згоди, політичної освіченості, політичної свідомості, політичної підтримки, політичної активності громадян країни;
- зневіра населення у правильності політичних дій, прийнятті відповідних політичних рішень і як наслідок їх не підтримка;
- моральне та психологічне виснаження населення (низький рівень життя, соціальна незахищеність, бойові дії на сході країни, пандемія COVID-19 тощо).

Низька довіра знижує здатність людей вступати у взаємовідносини одне з одним, можливість домовлятися й укладати угоди, що перешкоджає розвитку нашої країни у всіх сферах суспільного життя.

Сьогодні, політичним діячам буде важко підвищити рівень довіри до своїх дій в сучасних умовах. Однак, якщо цього не зробити найближчим часом, ситуація в країні може бути непередбачуваною.

На нашу думку, основними принципами формування політичної довіри є:

- політична консолідація – демократичні, взаємодоповнюючі та об'єднувальні стосунки між владою, політичними інститутами та суспільством;
- політична передбачуваність – коли виконання політичними діячами та політичними інститутами своїх функцій та обов'язків відповідає очікуванням громадян;
- політична стабільність - чітко визначені правила, як законодавчо закріплені, так і неформальні, що регулюють поведінку індивіда в суспільстві та державі і є обов'язковими до виконання усіма громадянами країни;
- політична участь – однакова можливість всіх громадян брати участь у виробленні державної політики;
- політична партисипативність – можливість громадянами висловлювати свою думку владі з різних питань і бути впевненими, що їх обов'язково почують, і обов'язково побажання будуть враховані під час здійснення державної політики.

Ми погоджуємося, що політична довіра в сучасних умовах невизначеності пов'язана із суспільними очікуваннями певних рішень від суб'єктів влади. Водночас демократичність політичного розвитку, серед ознак якої мінімізація рівня корупції в суспільстві, створення умов для прозорості та відкритості функціонування органів державної влади, надання можливості громадянам бути учасниками процесу ухвалення рішень у сфері державної

політики, сприятиме підвищенню рівня довіри до політичних інститутів як суб'єктів реалізації суспільних інтересів [6].

Вважаємо, що для того, щоб бути повноцінним учасником політичних процесів, необхідно бути політично освіченим. Звичайно, політична освіченість громадян буде сприяти розвитку як політичної довіри, так і політичного скептицизму.

І як зазначають автори статті «Political Trust and the Crisis of Democracy» політичний скептицизм несе в собі позитивне забарвлення, оскільки це означає, що громадяни беруть активну участь у виробленні державної політики та контролюють дії влади. Набагато гіршою категорією є політичний цинізм, який виражається в некомпетентності та егоїзмі суспільства щодо дій влади [8].

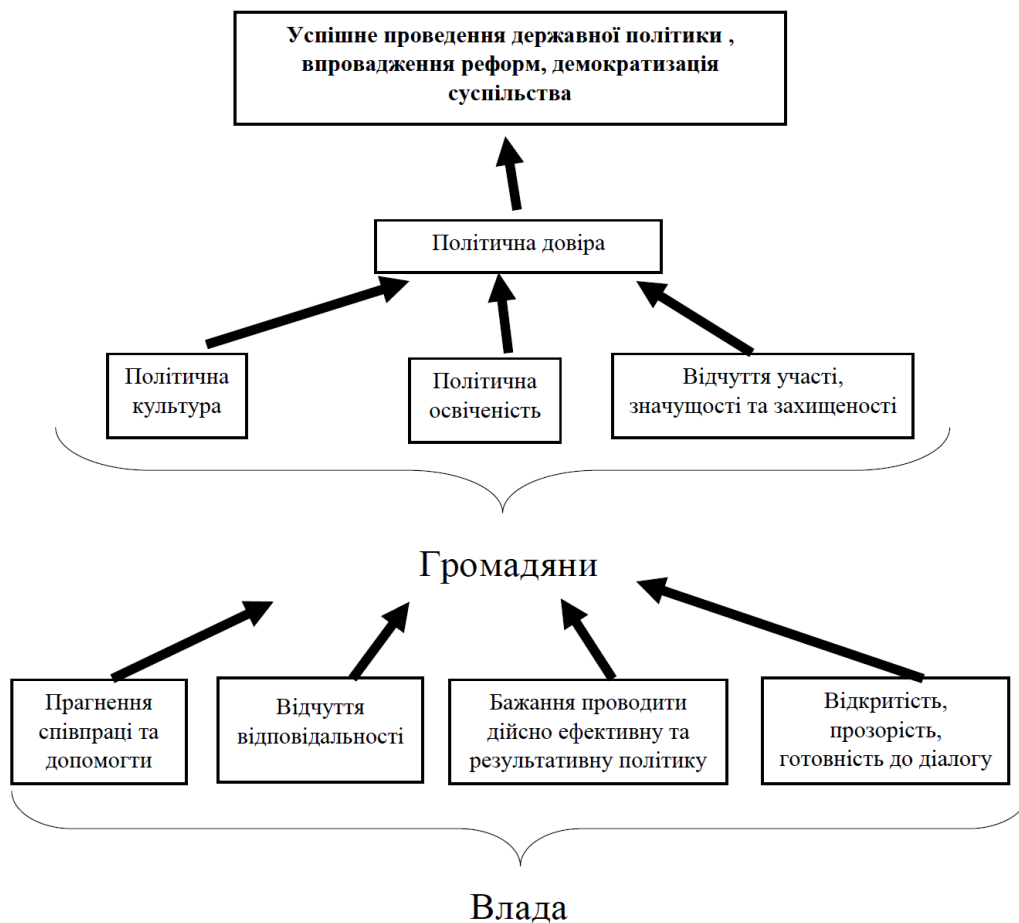

Рис 1. Формування та вдосконалення політичної довіри

На нашу думку, основними заходами, які сприятимуть формуванню та вдосконаленню політичної довіри громадян в умовах демократизації, повинні стати наступні (див.рис.1):

- пояснення прийнятих політичних рішень громадянам та акцентування уваги на наслідках, які будуть, якщо це рішення буде прийняте або ж ні;
- забезпечення максимальної прозорості та відкритості – можливість громадян реально впливати на прийняття політичних рішень;
- активно долучати громадян до здійснення політики;
- в засобах масової інформації постійно висвітлювати та пояснювати громадянам основні політичні дефініції;
- політикам, посадовим особам державного управління та місцевого самоврядування бути чесними, порядними, відкритими, освіченими та досвідченими, здатними вести

постійний діалог з громадянами, відповідально ставитися до своїх обов'язків і розуміти, що вони несуть відповідальність перед кожною людиною за свої дії чи бездіяльність;

- засідання, на яких приймаються важливі для країни рішення повинні транслюватися в on-line режимі з можливістю обговорення їх населенням (створення on-line чатів, наприклад);

- ввести політичну освіту в закладах середньої та вищої освіти (в Нідерландах, за даними соціологів, громадяни, які більш освічені з політичних питань, розуміють суть змін і підтримують дії влади [9]);

- постійно звітувати перед населенням щодо реалізації прийнятих політичних рішень (особливо фінансових);

- підтримувати ініціативи населення щодо реалізації державної політики та допомагати їх вдосконалювати;

- органами державної влади та органами місцевого самоврядування, експертами проводити постійний моніторинг рівня політичної довіри та з'ясувати і ліквідувати негативні причини, якщо рівень політичної довіри знижується тощо.

Висновки. Питання політичної довіри вивчається науковцями та експертами вже багато років – про це свідчить велика кількість наукових праць, публікацій тощо. Однак, сьогодні спостерігається ситуація, коли політична довіра в нашій країні знизилася до критичного рівня. Суспільство втратило віру в державні реформи, у те, що влада дійсно хоче покращити життя населення, громадськість ще більше дистанціювалася від влади.

Тому політичним діячам необхідно усвідомити усю вагомість політичної довіри та поступово створити всі умови для її розвитку на вдосконалення:

- по-перше, передвиборчі обіцянки повинні ставати реальними діями;
- по-друге, громадян потрібно мотивувати та залучати до активних дій під час реалізації державної політики;

- по-третє, зробити акцент на постійне інформування суспільства щодо проведення державної політики та проводити необхідні пояснювальні заходи, що стосуються прийнятих політичних рішень;

- по-четверте, владі необхідно, врешті-решт, усвідомити, яку відповідальність вона на себе взяла і зробити усе можливе, щоб виправдати очікування кожного українця.

Коли суспільство характеризується високим рівнем політичної довіри – це мотивує громадян працювати на благо країни якісніше та ефективніше, підтримувати дії влади і як наслідок, політичні рішення впроваджуються в життя швидше і це все сприяє позитивним соціально-політичним змінам в державі. Лише коли в країні високий рівень політичної довіри, відбувається справжня демократизація суспільства.

Список використаних джерел:

1. Карнаух А. А., Зайченко Л. М. Осмислення понять «довіра» та «політична довіра» у політичній науці. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін.* 2020. Вип. 28. С. 60-66.

2. Крутій О. М. Політичний діалог як чинник довіри народу до влади. *Інвестиції: практика та досвід.* 2012. № 5. С. 93-96.

3. Оцінка ситуації в країні, довіра до інститутів суспільства та політиків, електоральні орієнтації громадян (березень 2021р.). *Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова.* URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-orientatsii-gromadian-berezen-2021r>.

4. Паніото В., Харченко Н. Довіра соціальним інститутам. URL: file:///C:/Users/38097/Downloads/04_KR_2_Analit1.pdf.

5. Федорів Т. Довіра як методологічна основа формування репутації органів державної влади. *Економіка та держава.* 2013. Вип. 2. С. 127-130.

6. Чабанна М. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. *Magisterium*. 2014. Випуск 58. С. 8-14.
7. Sonja Zmerli. Political Trust. Webinar: Regímenes y Políticas de Cohesión Social: Del análisis a la implementación CEPAL, COES 27 August 2021. URL: https://www.cepal.org/sites/default/files/events/files/presentation_sonja_zmerli.pdf.
8. Tom W. G. van der Meer. Political Trust and the «Crisis of Democracy». *Politics*. 2017. 25 January 2017. URL: <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-77>.
9. Sedef Turper, Kees Aarts. Political Trust and Sophistication: Taking Measurement Seriously. *Social Indicators Research*. 2015. 20 November. S. 415-434. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-015-1182-4>.

УДК 35(075.1)

Олег Лазор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор наук з державного управління, професор
e-mail: Oleh.Lazor@vspu.edu.ua

Оксана Лазор

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
доктор наук з державного управління, професор
e-mail: Oksana.Lazor@vspu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ ДИСКУРС

У статті сформульовано проблему трансформації сучасної парадигми державного управління, сутність якої полягає у закладенні в основі новоприйнятих стратегій зміни структурно-функціональної ролі міністерств у частині формування (запровадження / забезпечення / вироблення) та реалізації державної політики. Встановлено зміст управлінської категорії «формування та реалізація державної політики» на основі з'ясування теоретико-правових підходів у контексті сучасних трансформацій. З урахуванням світового досвіду представлено існуючі теоретичні моделі формування та реалізації державної політики.

Розкрита сутність статусу міністерства, його структурно-функціональна роль у системі органів державної виконавчої влади, закладена в діючих законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах. З'ясовано зміни, що відбулися у структурі міністерства та у функціональному перерозподілі процесу забезпечення формування та реалізації державної політики. Виявлена підміна сутності понять «формування державної політики» та «забезпечення формування державної політики» у «Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади» та новоприйнятих стратегіях реформування державного управління. Такий хибний підхід, викладений у прийнятих документах, які містять сукупність закономірностей, принципів реформування державного управління на сучасному етапі, спричиняє колізію між чинним законодавством та практикою їх втілення.

Зроблено висновок про те, що серед науковців та практиків, авторів стратегій реформування державного управління немає єдиного підходу щодо прерогативи функції формування державної політики у всіх сферах та галузях саме Верховною Радою України як це закладено в засадничих положеннях Конституції України, у зазначених законодавчих та інших підзаконних нормативно-правових актах. Запропоновано внести зміни у положення прийнятої Стратегії реформування державного управління на 2022 – 2025 роки.